

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת בשלח, תש"ע
מספר 846

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

שירת הים ומשמעותה

קריעת ים סוף כמאורע היסטורי היא הפרק האחרון באפיקה שנקראת "יציאת מצרים", וכמו שאמר משה אל העם: "כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת-מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד-עוֹלָם" (יד:יג). זה סוף הסיפור! באופן כללי יציאת מצרים מציינת את הלידה הפיזית של עם ישראל, יציאה מן "הרחם" של מצרים¹ שהוא בו זמנית סוג של מאסר אך גם מחסה. ואם אחרי היציאה מארץ גושן כבר יצאו מתחת סבלות מצרים ומעבודתם, הרי אחרי קריעת ים סוף - שבה ראו את המפלה הטוטלית של פרעה וכל חילו - החלו העבדים המשוחררים האלה להרגיש שהפחד ותחושת התלות עוזבים אותם. סיפור קריעת ים סוף מציג דבר חיובי נוסף שיצא מן החוויה הזאת: "וַיֵּרָא יִשְׁרָאֵל אֶת-הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת-ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ" (יד:לא). כנראה התרחש פה משהו חדש שלא היה קודם לכן, שהרי ביציאת מצרים עצמה היו די נסים ונפלאות להרשים אפילו את הציניקנים. אם כן, מה נתחדש בקריעת ים סוף שתוצאותיה היו אמונה בה' ובמשה עבדו? ואולי הייתה פה תפיסה חדשה של המאורעות, המרומזת במילים "וַיֵּרָא יִשְׁרָאֵל אֶת-הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם"?

בעל 'בית לוי' מפרש שעכשיו לראשונה ראה העם את התמונה הגדולה והבין שכל מה שקרה "במצרים", מירידת יעקב ומשפחתו, דרך השעבוד ועד השחרור - הכול היה מאת ה' כדי ליצור לו עם שלם ולכרות עמו ברית וכדי לספר את תהילות ה' בעולם. עד עכשיו נוח היה לחשוב שמכות מצרים עיקר מטרתן עונש למצרים על אכזריותם, ושיציאת בני ישראל משם הייתה אולי משנית. אבל קריעת ים סוף, סיבתה ומטרתה הייתה בלי ספק הצלת עם ישראל. לכן רק עכשיו, "וויאמינו בה'". רק עכשיו נוכחו לדעת שיש לה' עניין אישי בהם, והם יכולים לסמוך עליו, וכל מה שנעשה במצרים מתחילת הדרך היה חלק מתכניתו של ה'. יש כאן דוגמה לכך שרק כשיש הערכה עמוקה של חסדי ה' ותחושה של הכרת טובה, ניתן להגיע לאמונה אמתית בה'. ברם, חשוב מכול הוא שמאורע קריעת ים סוף עורר לראשונה תגובה רגשית חזקה שכאה לידי ביטוי בשירה, ואמרו חז"ל (שמ"ר כג, ד):

מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל. ברא האדם הראשון ולא אמר שירה, הציל אברהם ולא אמר שירה, וכן יצחק וכן יעקב... אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה. ועוד אמרו חז"ל על חשיבות השירה (שם א):

"אז ישיר משה" הה"ד "נְכוֹן כְּסִיף מֵאֵז מְעוֹלָם אֶתָּה" (תה" צג:ב) אמר רבי ברכיה בשם רבי אבהו, אף על פי שמעולם אתה, לא נתישב כיסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכן נאמר "נכון כיסאך מאז", מ"אז ישיר".

ורש"י מדייק ואומר שהשירה הזאת לא הייתה עניין מלאכותי אלא ספונטני ומיידי: "אז ישיר, כשראה הנס עלה בליבו שישיר שירה. אמר לו ליבו שישיר". שירה היא פרי יצירה של התפלאות

¹ עיינו במדרש על הפסוק "לְקַחְתָּ לְוֵי גוֹי מִקְרֵב גוֹי" (דב' ד:לד).

(wonder), רגש מיוחד שאדם חש וחווה באירוע כה גדול ונורא שמתעלה מעל כל קנה מידה חושי, ואז כשהדמיון מגיע לקצה גבול יכולתו, האדם בהתפעלותו מתפרץ בשירה, וכמו שאמר א"י השל: "כשאדם רוצה ליתן ביטוי להכרתו הפתאומיות שיש משהו מאחורי הטרמינולוגיה ומאחורי חזות המילים והחפצים והוא מתפלא – אז הוא שר".² אבל ההתפעלות וההתפלאות על קריעת ים סוף נבעו לא רק מהתכונה העל-טבעית, הניסית, של האירוע ואף לא רק מהתחושה של הקלה מאימת מוות, אלא גם מתוך כך שהעם הרגיש את נוכחותו של ה' כפודה וגואל. לכן שרו "זָה אֶ-לֵי... אֶ-לֵהִי אָבִי" (טו:ב), וקבלו מלכותו: "ה' יִמְלֶךְ לְעֹלָם וָעֶד" (טו:יח). המעלה הגדולה של שירה היא שמילותיה שומרות לדורות את עצם החוויה ואת כל הריאליזם החושי והרעננות המפורטת שלה. לכן אף על פי שיש מצוות ספציפיות לזכור את "הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם מִמִּצְרָיִם" (שמ' יג:ג) ו"יֹם אֲשֶׁר עָמְדָתָּ לְפָנַי ה' אֶ-לֵהִיךָ בְּחֹרֵב" (דב' ד:י), כלומר לחיות מחדש, כביכול, את החוויה של אותו יום ממש, אין מצווה לזכור את קריעת ים סוף, משום שאין צורך שתהיה. כל זמן שיש לנו שירה, יש לנו את האפשרות לחוות שוב את קריעת ים סוף. לכן התפשט המנהג בכל גבול ישראל לומר שירת הים בכל יום כחלק מפסוקי דזמרה, על מנת לטעום קצת מההתפלאות של אותו אירוע. וידוע המדרש (מגילה י ע"ב): "ביקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה ולא הניחם. אמר מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?"³ ונשאלת השאלה: אם כן, למה הרשה הקב"ה לבני ישראל לומר שירה? שתי תשובות לדבר:

(א) כיוון שבני ישראל הם הם הניצולים, חובה עליהם להביע שמחתם ולהודות ולשיר אף שיש שיקולים אחרים.

(ב) למלאכים עם המבט הנצחי שלהם עדיין אין הזמן לשיר, עדיין יש צרות בעולם, אבל בני אדם, שהאופק שלהם מוגבל, חובה עליהם להודות ולשבח על הנסים שבכל יום עמנו, ואפילו על גאולה שנראית רק חלקית וזמנית.

מי ייתן שנזכה סוף סוף לשמוע שיר חדש שאחריו אין עוד צרות (שמ"ר כג:יא)!

ד"ר שמעון אליעזר הלוי ספירו
המרכז ללימודי יסוד ביהדות

² *Man Is Not Alone* (N.Y. 1951) pages 57-80

³ מנחם כשר, **תורה שלמה**, על הפסוק "ולא קרב זה אל זה כל הלילה" (שמ' יד:כ), מתייחס לשאלה בדבר הגרסה הנכונה במדרש.